

Strategi för jämställdhetsarbete i Umeå Kommun

Inledning

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom livets alla områden. Människor ska ha möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förhoppningar och inte styras och begränsas av stereotypa föreställningar om kön. Umeå kommun har goda förutsättningar att bli en jämställd kommun. Kön spelar roll och det är därför viktigt att använda jämställdhetsglasögon när vi ser på våra verksamheter och hur vi ska utveckla vårt arbete för att kunna ge en jämställd medborgarservice och vara en drivkraft för ett jämställt samhälle. Det handlar om att medvetandegöra livsvillkoren för flickor och pojkar, kvinnor och män i vår kommun.

Umeå kommun har två övergripande jämställdhetspolitiska mål:

1. Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.
2. Jämställdhet ska på ett konkret sätt finnas med och tillämpas i alla led av beslutsprocessen och i alla dokument som Umeå kommun står bakom.

Kommunen ska vara en pådrivande aktör i jämställdhetsarbetet och har ett viktigt uppdrag i att främja jämställdhet inom organisationen såväl som i samhället i stort. Som arbetsgivare finns exempelvis möjlighet att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden och som servicegivare har Umeå kommun möjlighet att erbjuda en jämställd samhällsservice som speglar individens behov oavsett vilket kön de har. Alla verksamheter inom kommunen ska bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete, såväl med den inre och yttre kvaliteten.

Denna strategi fastställer de övergripande riktlinjerna för jämställdhetsarbetet. Den fungerar som ett verktyg för verksamheterna i deras aktiva arbete för att nå de av kommunfullmäktige satta jämställdhetsmålen.

Vad är en strategi?

En strategi utgår från visioner och mål och beskriver på ett övergripande sätt vilka vägar och tillvägagångssätt man kan välja för att förverkliga de målen. Kommunövergripande strategier fastställs av kommunfullmäktige.

Utgångspunkter i arbetet

En utgångspunkt i Umeå kommuns jämställdhetsarbete är förståelsen att det finns en social och kulturell konstruktion av kön. Det sociala könet är de egenskaper och ideal som vi tillskriver flickor och pojkar, kvinnor och män på grund av deras biologiska kön och som skapar normer i samhället. Både kvinnor och män begränsas av traditionella uppfattningar och värderingar om vad som är kvinnligt och manligt. Det handlar exempelvis om att kvinnor förväntas vara mjuka och omhändertagande medan män ständigt måste förhålla sig till ett machoideal. En annan central del i jämställdhetsarbetet är att utgå ifrån ett maktperspektiv. Kvinnor och män har olika livsvillkor på grund av deras kön. Det kvinnor gör värderas inte lika högt som det män gör och kvinnor har inte samma makt och inflytande som män.

Jämställdhetsarbetet handlar om att öka kunskapen kring socialt kön och att ifrågasätta och utmana stereotypa könsroller såväl som sina egna fördomar i syfte att bryta de normer och strukturer som begränsar kvinnors och mäns möjligheter. Det handlar även om att ifrågasätta och bryta den manliga normens tolkningsföreträde genom att synliggöra och uttala skeva maktrelationer mellan könen och kräva dess förändring.

Strategiska principer

- Att avskaffa stereotypa könsroller är avgörande för att uppnå jämställdhet
- Att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla verksamheter i kommunen är nödvändigt för att främja jämställdhet

Ansvar för att konkretisera delmål, aktiviteter, åtgärder samt mått och indikatorer för arbetet ligger på nämnder och verksamheter. Målen för jämställdhet ska vara en del av verksamhetsplaneringen och det ska avsättas tid och resurser för att arbeta med målen som sedan redovisas och följs upp i styrkorten.

Umeå kommun har ett jämställdhetsutskott direkt underställt kommunfullmäktige som har till uppgift att:

- initiera, granska och följa upp kommunövergripande frågor ur ett jämställdhetsperspektiv.
- ur jämställdhetssynpunkt bereda ärenden, som skall behandlas av kommunfullmäktige.
- utveckla strategier för att uppnå jämställdhetsmålen.
- öka medvetenheten om vikten av ett jämställdhetsperspektiv inom olika politikområden.

Utskottet får från kommunens nämnder och anställda begära in de upplysningar och de yttranden som behövs för att kunna fullgöra sina uppgifter.

Umeå kommun har en tjänsteresurs som fungerar som stöd i processer kring jämställdhetsfrågor och jämställdhetsintegrering på övergripande nivå samt arbetar

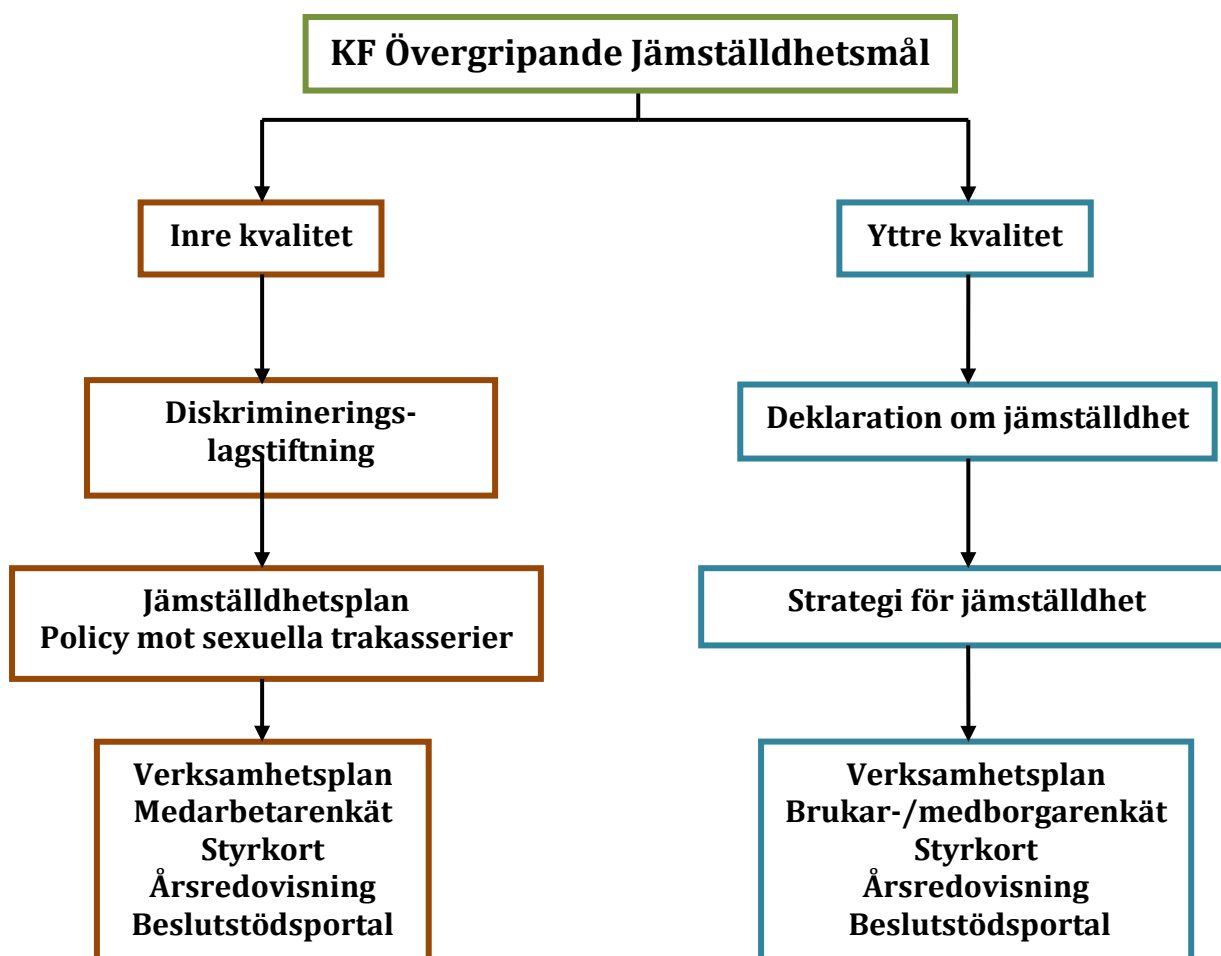
med strategiskt utvecklingsarbete i frågorna. Vidare har kommunen möjliggörande stöd som ansvarar för arbetet med jämställdhetsplan, arbetsgivarfrågor, lönekartläggning samt ärenden som rör diskrimineringslagstiftning.

CEMR-deklaration för jämställdhet

Umeå kommun har undertecknat Deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män. Denna är framtagen av europeiska kommun- och regionförbundens samarbetsorganisation (CEMR). Deklarationen är ett politiskt dokument och ett instrument för arbetet med jämställdhet. I korthet går deklaringen ut på att undertecknare ska arbeta med jämställdhet på bästa sätt utifrån de ramar och befogenheter som den egna organisationen har. Undertecknandet innebär också att kommunens verksamheter har en handlingsplan för sitt jämställdhetsarbete där det framgår vilka mål, prioriteringar, åtgärder och resurser som finns för arbetet. Handlingsplanen kan ses som en del av verksamhetens verksamhetsplanering där jämställdhetsfrågorna integreras.

Deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män är en central utgångspunkt för kommunens jämställdhetsarbete. Dess grundläggande sex principer och trettio artiklar utgör riktlinjer och fungerar som ett verktyg och en inspirationskälla i arbetet med jämställdhet. Deklarationen hittar du på www.umea.se/jamstalldhet

Jämställdhetsarbete i Umeå kommun

Jämställdhetsarbetet i Umeå Kommun är uppdelat i inre och yttre kvalitet. Figuren illustrerar skillnaden mellan de två.

Inre kvalitet handlar om verksamhetens interna jämställdhetsarbete på arbetsplatsen och som arbetsgivare. Styrdokument i arbetet är Umeå Kommuns övergripande jämställdhetsplan samt Umeå kommuns strategi för jämställdhet. Stöd i arbetet är personalfunktionen på möjliggörande stöd.

Yttre kvalitet handlar om att integrera jämställdhet i verksamhetens externa arbete gentemot brukare och medborgare i kommunen. Styrdokument i arbetet är deklarationen för jämställdhet samt Umeå kommuns strategi för jämställdhet. Stöd i arbetet är jämställdhetsstrategen på Kultur & Tillväxt.

Framgångsfaktorer för jämställdhetsarbete i Umeå kommun

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhetsintegrering är den strategi och metod som ska genomsyra kommunens jämställdhetsarbete. Jämställdhetsintegrering innebär att en organisations alla nivåer, både horisontellt och vertikalt, ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv samt att jämställdhetsfrågor inte behandlas separat utan är en självklar del i allt arbete.

Jämställdhetsperspektiv

Varje fråga som berör kvinnor och män ska analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv. Det innebär att analysera vilka konsekvenser olika förslag och beslut har för kvinnor respektive män. Med ett jämställdhetsperspektiv på alla beslut kan könsfördelningen av makt och resurser synliggöras och omfördelas.

Ledningsstyrt arbete

Ett professionellt förändringsarbete för jämställdhet behöver vara ledningsstyrt. Det är ledningen som ska ta de strategiska besluten och sätta mål för jämställdhetsarbetet. Själva genomförandet ska ske på samma sätt som annat förändringsarbete, genom alla chefer och medarbetare. Alla människor i Umeå kommun kan och behöver bidra för att det ska vara möjligt att nå en jämställd verksamhet.

Kunskapsbaserat arbete

Kunskap är en central del av jämställdhetsarbetet i Umeå kommun och ökar insikten i vad olika beslut får för konsekvenser för kvinnor respektive män. Individer och organisationer utvecklas då både kvinnors och mäns kunskaper om jämställdhet ökar.

Kvinnors och mäns livsvillkor och levnadsförhållanden kan synliggöras genom könsuppdelad statistik. Det handlar om att belysa vilka villkor kvinnor och män har i Umeå kommun. Fakta och könsuppdelad statistik utgör en bra början, men för att underlaget ska bli ett verktyg för jämställdhet behövs en djupare genusanalys. När

statistiken visar att kvinnors och mäns situationer skiljer sig åt måste orsakerna till detta analyseras och åtgärdas.

Kunskap om motstånd

Ifrågasättande av maktfördelning och inflytande berör och upprör. Aktivt jämställdhetsarbete innebär en kritisk granskning av den egna verksamheten och kan därför mötas med motstånd. Det är viktigt att berörda verksamheter är medvetna om detta och att det från ledningshåll tydliggörs att det är en prioriterad fråga som syftar till förbättringar för såväl medarbetare som medborgare.

Genusperspektiv (forskningsterm)

Ett genusperspektiv fokuserar på skillnaderna mellan könen som är socialt och kulturellt konstruerade och förändras över tid och plats. Ett genusperspektiv innebär att ha den sociala konstruktionen av kön i åtanke i syfte att bryta stereotypa könsmonster genom att principerna om könets isärhållande inom olika områden t ex arbetsliv och positioner i en hierarki, problematiseras och ifrågasätts.

Prioriterat arbete

Ett bra jämställdhetsarbete i en verksamhet förutsätter att jämställdhet prioriteras lika högt som övriga mål i verksamhetsplanen. Ett prioriterat jämställdhetsarbete innebär att tillräckligt med tid och resurser avsätts för att förverkliga målen.

Maktperspektiv

Jämställdhet handlar om en jämn fördelning av makt och resurser mellan könen samt att skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt och möjlighet att påverka sin livssituation. Strategin utgår från ett könsperspektiv men det är viktigt att i det arbetet vara medveten om att könsmaktordningen samspekar med andra maktstrukturer som grundar sig i etnicitet, klass, ålder, funktionshinder, sexuell läggning, könsöverskridande identitet och andra sociala kategorier.

Prioriterade områden

För att uppnå de kommunövergripande KF-målen för jämställdhet har ett antal områden prioriterats under de kommande fyra åren. De prioriterade områdena bygger på *Det könade landskapet*, den nulägesanalys som tagits fram i arbetet med deklARATIONEN, samt på Umeåregionens fokusområden. Till varje prioriterat område knyts tre nyckelfaktorer/artiklar från Deklarationen för jämställdhet.

Prioriterade områden för jämställdhetsarbetet i Umeå kommun 2011-2014

MAKT OCH INFLYTANDE

Nyckelfaktorer:

Politisk representation (Artikel 2)
Offentligt ställningstagande (Artikel 4)
Arbetsgivarrollen (Artikel 11)

MEDBORGARSERVICE

Nyckelfaktorer:

Utbildning och livslångt lärande (Artikel 13)
Social omsorg och sociala tjänster (Artikel 15)
Kultur, idrott, fritid (Artikel 20)

HÅLLBAR UTVECKLING

Nyckelfaktorer:

Bekämpa stereotyper (Artikel 6)
Upphandling (Artikel 12)
Hållbar utveckling (Artikel 24)

LIVSMILJÖ

Nyckelfaktorer:

Hälsa och omsorg (Artikel 14-17)
Könsrelaterat våld (Artikel 22)
Människohandel (Artikel 23)

Exempel på jämställdhetsarbete utifrån prioriterade områden

Det är viktigt att nämnder och verksamheter identifierar vilka prioriterade områden och nyckelfaktorer som är mest relevanta utifrån deras perspektiv och verksamhetsfunktion. Att bryta ner områdena till mer konkreta delmål och aktiviteter innebär att dessa integreras i ordinarie verksamhetsplanering och blir ett mål lika prioriterat som alla övriga.

De tre artiklar ur CEMR-deklarationen som är knutna till varje prioriterat område kan ses som nyckelfaktorer för att uppnå jämställdhetsmålen. Artiklarna kan fungera som inspiration och verktyg för verksamheterna när specifika delmål utarbetas. För att underlätta användningen av deklARATIONENS artiklar finns exempel relaterade till varje prioriterat område på www.umea.se/jamstallldhet

Varför jämställdhet

MAKT OCH INFLYTANDE

➤ För en rättvis fördelning av makt och inflytande:

Jämställdhet mellan kvinnor och män är en grundläggande rättighet. Den rådande könsordningen gynnar generellt män som har mer makt och inflytande i samhället än kvinnor. Ett representativt deltagande av kvinnor och män i beslutsprocesser inom såväl politiken som näringslivet är en förutsättning för ett demokratiskt samhälle.

➤ För en rättvis fördelning av resurser:

Som en direkt konsekvens av att arbetsmarknaden i Umeå är könssegregerad har kvinnor och män skilda karriär- och utvecklingsmöjligheter.¹ Den manliga normen på arbetsmarknaden samt i samhället i stort innebär att män generellt sett har högre lön och tillgång till mer resurser än kvinnor.

HÅLLBAR UTVECKLING

➤ För en hållbar utveckling:

En hållbar utveckling består av tre dimensioner: ekonomisk, ekologisk och social. Jämställdhet är en del av den sociala dimensionen men hänger även ihop med de två övriga. En förutsättning för en hållbar utveckling i Umeå kommun är att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom livets alla områden.

➤ För att öka rörligheten på Umeå kommuns arbetsmarknad:

Som arbetsgivare har Umeå kommun ett ansvar och en möjlighet att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden. Kompetens riskerar att gå förlorad när kön istället för kvalifikation och intresse styr var kvinnor och män arbetar. Om könssegregeringen bryts kan både kvinnors och mäns kunskaper och erfarenheter bättre tillvaratas. En jämställd arbetsmarknad som bekämpar stereotypa könsroller stärker kommunens attraktionskraft.

➤ För att främja företagande och entreprenörskap i kommunen:

Jämställda villkor för företagande innebär att hela kommunens kompetens och resursbas tas till vara. När fler kvinnor väljer att driva och utveckla företag tillvaratas fler affärsidéer och nya affärsmodeller utvecklas, vilket bidrar till att sysselsättningen och tillväxten i Umeå kommun ökar.

---

¹ Lär mer om könsuppdelningen i kommunen i *Det könade landskapet Umeå*

MEDBORGARSERVICE

➤ För rätten till likvärdig medborgarservice:

Oberoende av kön har alla medborgare i Umeå kommun rätt till likvärdig medborgarservice i form av exempelvis utbildning, sociala tjänster, kultur och fritid. Det innebär att samtliga verksamheter inom kommunen har ett ansvar att arbeta med jämställdhet, att bekämpa stereotypa föreställningar om kön och förhindra diskriminering.

➤ För arbetstagare och arbetsgivare i kommunen:

Arbetsmarknaden i Umeå är liksom många utbildningar präglad av traditionella föreställningar om vad kvinnor respektive män kan och bör arbeta med samt värderingar av kvinnligt och manligt. Könsegregeringen inom utbildningar och yrkesområden hindrar kvinnor och män som arbetstagare att röra sig fritt på hela arbetsmarknaden samt arbetsgivare att se hela arbetskraften.

LIVSMILJÖ

➤ För att bekämpa det könsrelaterade våldet² och öka tryggheten:

Både kvinnor och män drabbas av könsrelaterat våld. De flesta fall av våld mot kvinnor sker i hemmet medan män oftare drabbas av gatuvåld. Att arbeta för jämställdhet innebär att bekämpa stereotypa föreställningar om kön och sexualitet samt de maktrelationer och attityder som traditionellt ligger bakom mäns våld mot kvinnor. Det skapar ett normbrytande samhälle där människor oavsett könsidentitet och sexualitet känner sig trygga och inkluderade.

➤ För rätten till en god hälsa:

Kön spelar roll inom sjukvården. Ohälsotalen är väsentligt högre för kvinnor än för män i Umeå och kvinnor är oftare både lång- och korttidssjukskrivna.³ Skillnaderna beror framförallt på att kvinnor och män har olika livs- och arbetsvillkor. Genom att arbeta för jämställdhet bekämpas grunden till problemet med hälsorelaterade skillnader mellan könen.

---

² Könsrelaterat våld är våld som riktas mot kvinnor och män på grund av deras kön eller sexualitet eller på grund av föreställningar om kön och sexualitet.

³ SCB, Kvinnor och män i belysning 2010

Strategin i korthet

- Att avskaffa stereotypa könsroller samt att integrera ett jämställdhetsperspektiv i alla verksamheter i kommunen är avgörande för att uppnå jämställdhet.
- Erfarenheter visar att jämställdhetsarbetet når framgång när det är:
  - jämställdhetsintegrerat
  - ledningsstyrt
  - prioriterat
  - kunskapsbaserat
- Ansvaret för att konkretisera delmål, aktiviteter, åtgärder samt mått och indikatorer för arbetet ligger på nämnder och verksamheter.
- Deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män är en central utgångspunkt för kommunens jämställdhetsarbete.
- Jämställdhetsarbetet i Umeå kommun under de kommande fyra åren fokuseras kring fyra prioriterade områden: **makt och inflytande, hållbar utveckling, medborgarservice samt livsmiljö.**
- Till varje område länkas tre artiklar från deklARATIONEN som kan fungera som ett verktyg i jämställdhetsarbetet.

Tips och metoder

Du hittar flera användbara exempel, hjälpmedel och metoder för förändringsarbete relaterade till varje prioriterat område i *Verktygslådan* på: www.umea.se/jamstalldhet. På hemsidan finns även en databas med ett femtiotal lärande exempel på jämställdhetsarbete i norra Norrland samt en mängd film- och boktips.

För ytterligare information kontakta:

<p>Helene Brewer Jämställdhetsstrateg Umeå Kommun helene.brewer@umea.se Tel +46 (0)90 16 19 15 Mobil +46 (0)70 611 4707</p>

Begrepp:

Feminism är ett kritiskt perspektiv som syftar till att belysa och förändra maktbalansen mellan kvinnor och män i samhället.

Genusperspektiv (forskningsterm) fokuserar på skillnaderna mellan könen som är socialt och kulturellt konstruerade och förändras över tid och plats. Ett genusperspektiv innebär att ha den sociala konstruktionen av kön i åtanke i syfte att bryta stereotypa könsmonster genom att principerna om könets isärhållande inom olika områden t ex arbetsliv och positioner i en hierarki, problematiseras och ifrågasätts.

Heteronormativitet genomsyrar vårt samhälle och innebär att heterosexualitet ses som det normala vilket gör att allting annat ses som avvikande och onormalt. Heteronormen leder till uteslutning och isolering av de människor som inte räknar sig till denna.

Homosocialitet innebär att endast det ena könet är representerat eller kraftigt överrepresenterat i en viss social miljö. Begreppet används bland annat som förklaring till att personer av det kön som avviker från majoriteten kan ha svårt att komma in i en gemenskap och behandlas likvärdigt.

Hållbar utveckling handlar inte bara om en god miljö, utan om samspelet mellan tre ömsesidigt beroende dimensioner – ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Det kan till exempel betyda att ekonomisk tillväxt inte får ske till priset av ett segregerat och ojämnt samhälle med en förorenad miljö. Samhället bör anpassas efter vad miljön och människors hälsa tål.

Intersektionalitet är ett begrepp och förhållningssätt som syftar till att påminna om att det förutom kön finns fler andra kategorier som också har betydelse för hur makt och resurser fördelas och återskapas. En intersektionell analys betyder att det är relevant att studera på vilket sätt till exempel ett policydokument har skapats, för vem och utifrån vilka ståndpunkter. Olika utgångspunkter ger olika problemformuleringar och därmed förslag till lösningar, vilket är en viktig del att förhålla sig till inom intersektionalitet som metod.

Jämlikhet är ett vidare begrepp än jämställdhet med innebörden att alla människor ska ha samma rättigheter och skyldigheter oavsett kön, etnicitet, social tillhörighet, religion, sexuell läggning, funktionshinder etc. Jämställdhet är en viktig del i jämlikhetsbegreppet.

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom alla områden i samhället. Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.

Jämställdhetsintegrering innebär att jämställdhetsperspektiv ska genomsyra samtliga politiska områden och myndigheters arbetssätt samt att jämställdhetsfrågor inte behandlas sidordnat utan som en självklar del i allt arbete. Ett sätt att uppmärksamma jämställdhetsaspekter är att använda könsuppdelad statistik och konsekvensanalyser.

Jämställdhetsperspektiv innebär att beakta vad förslag och beslut har för påverkan på kvinnors respektive mäns liv. Med ett jämställdhetsperspektiv kan könsfördelningen av makt och resurser synliggöras och omfördelas.

Könsmaktordning (kallas även genusordning) är den ordning i samhället som innebär att män som grupp systematiskt överordnas kvinnor som grupp och att det som ses som manligt värderas högre än det som ses som kvinnligt.

Kön och genus är benämningar på det biologiska och sociala könet. Kön används ofta som benämning på det biologiska och genus som benämning på det socialt konstruerade könet. Samtidigt används också ordet kön ibland som benämning på både det biologiska och socialt konstruerade. Det är svårt att säga vad som är biologiskt och vad som är socialt eftersom vi från födseln behandlas olika på grund av vårt biologiska kön. Genus är ett analytiskt begrepp och en översättning av engelskans ord gender.

Könsroller grundas i stereotypa föreställningar om kön och förväntningar på hur kvinnors och mäns roller i samhället bör se ut. De bygger på socialt och kulturellt konstruerade skillnader mellan könen vad gäller exempelvis beteende, intressen, värderingar och status. Könsroller omfattar också föreställningar om hur relationen mellan könen bör vara.

Könsuppdelad arbetsmarknad är bl.a. en konsekvens av stereotypa könsroller, exempelvis föreställningen om att kvinnor är bra på en sak och män på en annan samt att "manliga" egenskaper värderas högre på arbetsmarknaden än "kvinnliga". **Vertikal könsuppdelning** innebär att fördelningen av kvinnor och män på olika positioner är ojämn, där män generellt sett återfinns på högre befattningspositioner än kvinnor. **Horisontell könsuppdelning** innebär att kvinnor och män arbetar inom olika sektorer och har olika yrken.

Makt kan avse formell makt förvärvad genom exempelvis en viss befattning. Makt kan även avse möjligheten och privilegiet att formulera både problem och möjliga lösningar.